

Fig. 1. Øster-Ulslev. Ydre, set fra sydøst.

Aa. RI. 1944

ØSTER-ULSLEV KIRKE

MUSSE HERRED

Kirken skal i middelalderen, da bisperne af og til residerede på Bispensø i Godsted sogn, kun have været et kapel for bispens og hans tjeneres¹. Om ejerforholdene i ældre tid vides blot, at kronen allerede før reformationen havde kaldsretten² og beholdt den indtil 1690, da kirken tilskødedes kammerråd Edvard Kruse³ (sml. †herskabsstol, s. 1068). 1752 blev kirken købt af oberst Chr. Fr. von Lützau⁴, der også ejede Bispensø, fra 1714 kaldet Ulriksdal, hvorunder kirken senere hørte⁵. Sammen med denne gård indlemmedes den 1799 i stamhuset Engestofte-Ulriksdal, hvorunder kirken forblev, indtil den overgik til selveje 1. juli 1913.

Sagnet siger, at en herre ved navn Ugge har rådet over Øster- og Vester-Ulslev og med sine skibe haft vinterleje begge steder, »hvortil endnu kan vises troværdige kendetegn og derom med mere fandtes breve i stiftskisten, som her endnu står i Øster Ulslev kirke, men blev forkomne i den svenske feide«⁶.

Kirken ligger på fladt terræn midt i byen. Kirkegården er udvidet mod øst; den hegnes hele vejen rundt af mure af kløvet kamp med låger mod øst, nord og vest. 1806 omtales en brøstfældig kirkegårdsport (syn).

Kirken består af romansk kor og skib og moderne våbenhus. På skibets østgavl findes en tagrytter.

Den romanske kirke er ret lille, men har amtets rigeste murstensarkitektur, omend i en temmelig landlig udførelse. Koret er bygget først, således at over-

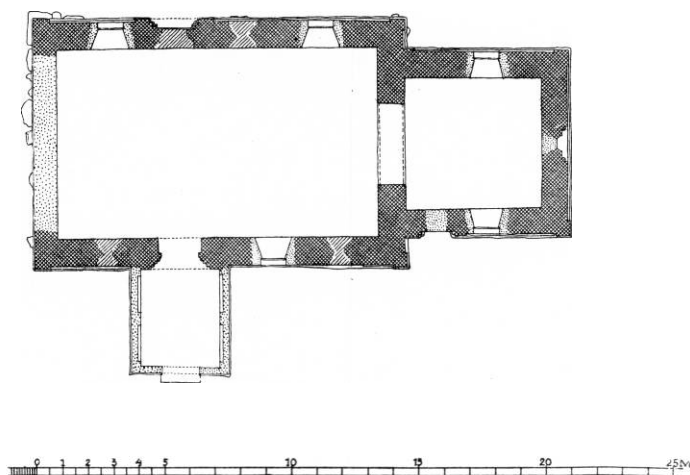

Fig. 2. Øster-Ulslev. Plan. 1:300. Målt af Ole Rasmussen 1943.

delen af dets vestgavl er afskrælet ved skibets opførelse. Begge bygningsafsnit er opført af munkesten i munkeforbandt, koret af en 9,5—10 cm tyk sten, mens skibets sten kun er 8—8,5 cm tykke. Der er ingen synlig syld, men lisener på alle hjørner, undtagen på skibets vestgavl. Hele kirken har en meget høj sokkel af to afrundinger samt en vulst, der løber hen over hjørnelisenerne og præstedørens portalfremspring (sml. Maglebrænde kirke, Falsters nr. herred); soklen er ødelagt på det meste af skibets sydside. I alle mure findes bomhuller, der for nyligt er tilmuret.

Korets østgavl (fig. 3) har et blændet, romansk vindue, som udvendig har en bred fals, hvori sidder en rundstav med klokakitæl. Gavltrekanter er rigt prydet med krydsende buefriser, savskifter og tandsnit; alle konsoller er afrundede bindere på højkant. Tagfrisen, hvis overdel er noget ødelagt af ommuring, står forneden på en løber med afrundet underkant. Gavlen har nu hverken kamme eller gavlkonsoller. I korets sydside sidder et moderne vindue på det gamles plads. Den tilmurede præstedør (fig. 4) sidder i et lille fremspring afsluttet med to tilbagetrækninger; den runde dørbue har yderst helstens stik med et rundled i kanten, der løber af på det stærkt forvitrede kragbånd, som består af en vulst og en platte. I andet led dannes den lodrette fals af en rundstav med klokakitæl, den forvitrede og overtjærede base kan ikke bestemmes; den inderste fals er helstens. Korgesimsen dannes af en uregelmæssigt muret, krydsende buefrise på binderkonsoller og et savskifte under den meget brede sugfjæl. Korets nordside har ingen dør, men er iøvrigt som sydsiden. Langs nordmuren fører en nyere stige op til en indgangskvist på loftet.

Skibets østgavl har mod sædvane sokkelprofil og krydsbuefrise, ingen gavlkam, men forhuggede gavlkonsoller. Skibets sydside har spor af tre romanske

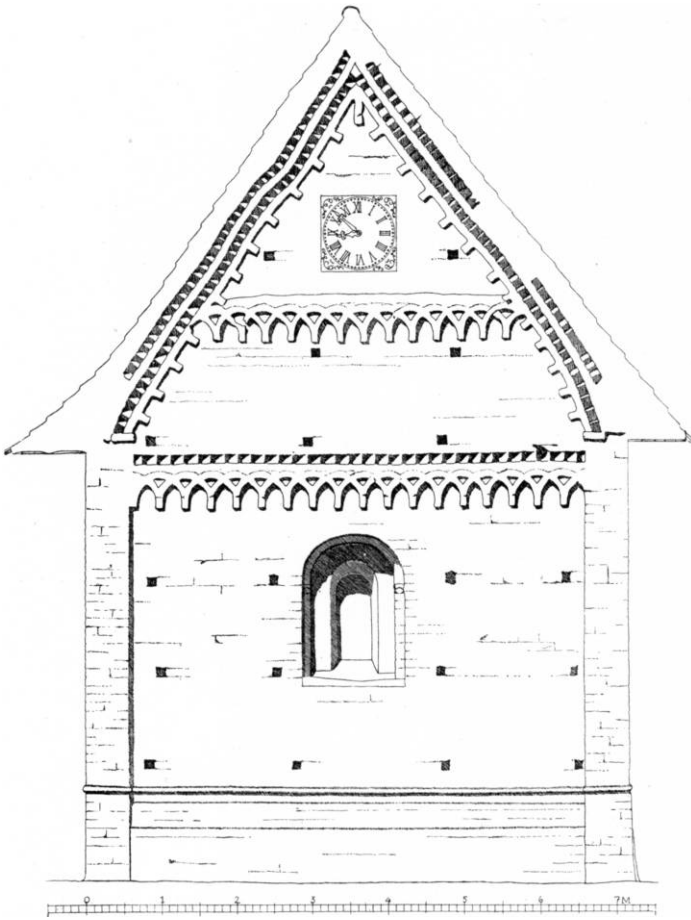

Fig. 3. Øster-Ulslev. Korets ostgavl. 1:100. Målt af Frithiof Lange 1944 (s. 1062).

vinduer; under det østre ses stikket af et senere fladbuet, ved det midterste et moderne vindue, det vestre er tilmuret med små sten. Sydportalen er stadig i brug, men udvidet og stærkt overpudset; den har vederlagsbånd samt i falsen en rundstav, hvis kapitæl ikke kan ses. Stærkt overkalket gesims af enkelt rundbue under savskifte, synlig murlægte og bjælkeender. Gesimsen mangler vest for sporet af et ældre, større våbenhus. Skibets nordside har tre tilmurede, romanske vinduer. Den tilmurede nordportal (fig. 5) står i et lavt fremspring med skrånkant. Den tredie fals dannes af en rundstav, der løber helt rundt, men afbrydes af vederlagsbåndet og kapitæler, der antagelig er tænkt som klokapitæler, men snarere må betegnes som hjørnebladskapitæler; søjlestavene baser er skjult under tjære. Nordsiden har ingen gesims, men synlig murlægte. Vestgavlen er helt glat og blev omsat 1719, fordi den hældede; der blev ved denne lejlighed indsat jernankre med årstallets cifre (syn).

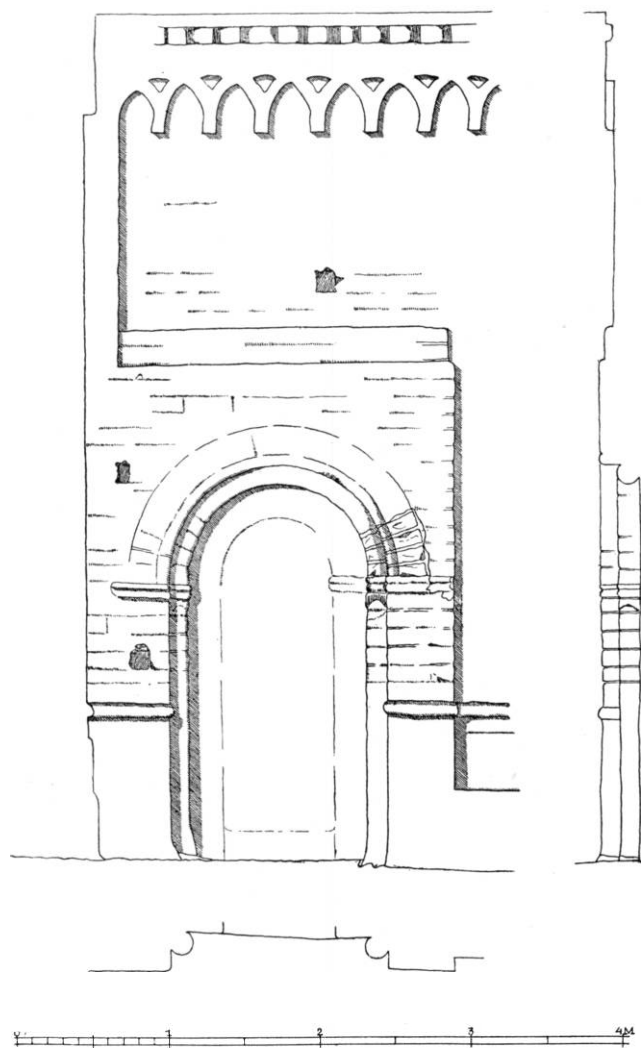

Fig. 4. Øster-Ulslev. Præstedør i korets sydside. 1:50. Målt af F. B. Jørgensen 1944 (s. 1062).

Det indre. Af romanske enkeltheder ses kun den runde korbue, hvis fas i begge sider måske er moderne. Vægge og lofter blev i 1854 glatpudsede med trukne gesimser. I 1820 bestod loftet af en mør bræddebeklædning (syn).

Tagrytteren over skibets østgavl er antagelig opsat 1693 af Edvard Kruse (sml. †hershabsstol, s. 1068), hvis navn og våben lindes i vejrføljen, i hvis øverste stang årstallet skal være graveret. Spiret dannes af en konstruktion af fyr, som har givet sig i alle samlinger og er meget skæv. Over kirkens tag er den bræddeklædt, det ottekantede spir er spåntækt. Klædningen blev 1806 krævet fornyet (syn).

Våbenhuset er fornyet 1854; 1920 blev overgavlen omsat (syn). Et ældre,

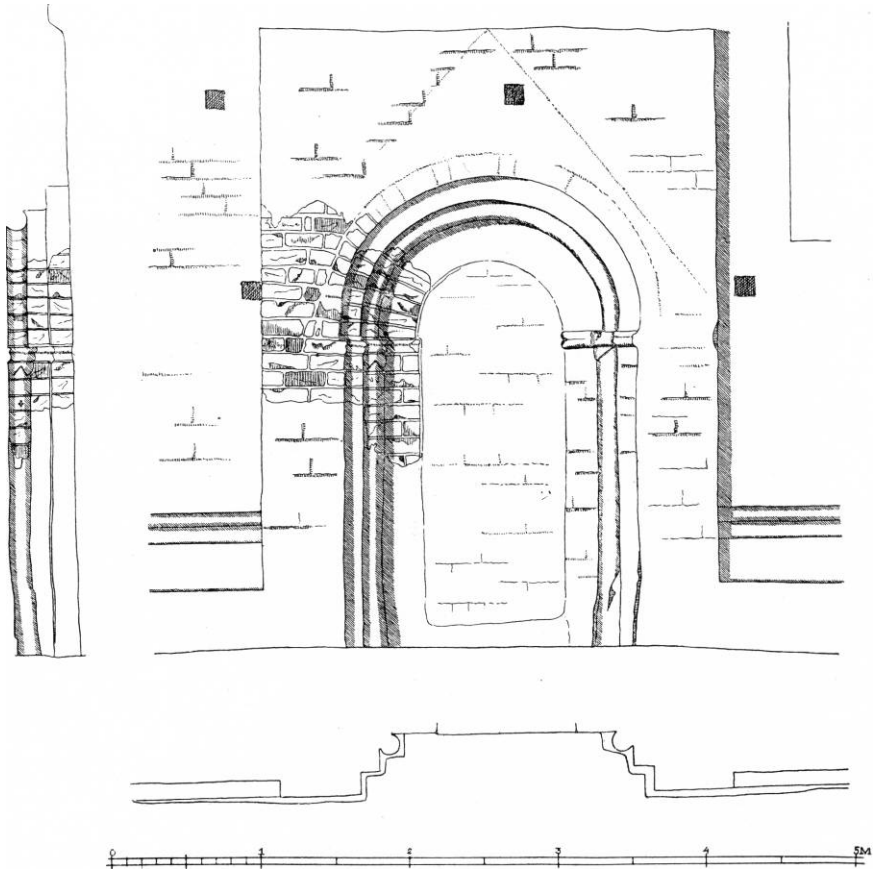

Fig. 5. Øster-Ulslev. Nordportal. 1:50. Målt af B.F.Lorentzen 1944 (s. 1063).

nedrevet våbenhus på sydsiden har efterladt et tagspor på muren, det har været noget større end det nuværende; 1818 blev bemærket, at det gav sig mere og mere ud fra muren (syn). Et *†våbenhus* foran nordportalen kendes kun fra et tagspor på portalfremspringet. Der har været nævnt den mulighed, at det kun skulle have været et skærmtag.

Tagværket over koret er middelalderligt, af spinkel eg, noget omsat. Det er måske, trods den store sugfjæl, det oprindelige. Bjælkerne ligger på dobbelte murlægter, spærene har enkelte hanebånd, lange, skrå tænger ned til bjælkerne og stormlægter med store nagler. Ingen nummerering. Skibets tagværk er af svær eg og står på bjælker af fyr eller eg. Det er middelalderligt, men noget omsat. Dobbelt murlægte, spærstiver og dobbelte hanebånd, hvoraf det nederste har fået nyere knægte af fyr; lange skråkryds går fra bjælke over spærstiver til midt mellem hanebåndene. Nummerering af stemmejernsstik.

Kirken har nu i koret gulv af grå og gule fliser, i skib og våbenhus ligger desuden gule mursten. De moderne, rundbuede vinduer har støbejernsstel. Udvendig er kirken hvidkalket med meget høj tjæret sokkel.

Fig. 6. Øster-Ulslev. Indre, set mod øst. K.W. 1951

INVENTAR

Alterbordet er nyere, af fyrretræ. Af et middelalderligt, muret *†alterbord* er kun bevaret den bageste del, 90 cm højt, 140 cm langt og 28 cm bredt.

Altertavle fra 1853 (syn), et maleri af Wegener, Kristus på himmelens trone, i en samtidig, bred ramme.

†Altertavle, sikkert et renaissance-arbejde. Storstykket havde fire søjler, og på de yderste stod figurer af Moses og Elias; i storfeltet sad et maleri af korsfæstelsen, og derover, sikkert i topstykket, var et mindre, rundt maleri af opstandelsen, indfattet i en laurbærkransramme. Stafferingen, med guld og indskrifter, var fra 1694⁷.

Altersølv. Kalk, sengotisk med nyt bæger, forgyldt. Sekstunget fod med fodplade og profileret standkant med graverede skråstreger, hvorimellem huller, på fodens overside et lille, støbt krucifiks; sekskantet skaft med graverede arkader og knop med seks rudebosses, på hvis forside graverede minuskier »Ihesus«, og mellemfaldende, spidse tunger, der på oversiden har gennembrudt og på undersiden graveret stavværk. Bæger med årstallet (18)54 og utydeligt mestermærke. *Disk*, o. 1600, med dyb, trepasformet bund, graverede bladornamenter i buehjørnerne og cirkelkors på randen.

Sygekalk (fig. 7), fra 1646, forgyldt, 13 cm høj. Rund fod med skrå fodplade, profileret standkant og stejl, sekskantet overside med graveret versalindskrift:

E. Skov 1951

Fig. 7. Øster-Ulslev. Sygekalk og vinflaske 1646 (s. 1066 f.).

»Denne kalck oc disck oc flascke hør til Ø.-Ulslef oc Godsteds kircker 1646«. Trindt skaft, flad knop med rudebosser og mellemfaldende, spidse tunger samt stort, halvkugleformet bæger; ingen stempler. *Disk* fra slutningen af 1700'rne med graveret laurbærkrans på randen; Nakskovs bymærke og mestermærke I G for Johan Michael Geelmand (Bøje, s. 299). *Vinflaske* (fig. 7), fra 1646, forgyldt, 7 cm høj, kasseformet med højt skruelåg, hvori oblatgemme og bæring; under bunden graverede versaler: »Ø. Usl. oc Godst. K. flask«. Berettelsestøjet opbevares i en sortmalet fyrretræskasse med et malet kors på låget og indskrift på siden: »Ø U & G K 1842«.

Alterstager i renaissance, o. 1600—25, 42 cm høje, omtrent svarende til Torslunde (s. 684).

To †*røgelsekar*, middelalderlige, af malm⁸.

Døbefont, romansk, o. 1200—50, et gotlandsk eksportarbejde af kalksten, 90 cm i tv. Fonten, der tilhører den rundbuede arkadetype, har firpasformet kumme og firpasformet, opad let tilspidsende skaft, foden mangler (Mackeprang: Døbefonte, s. 412). Fonten, der 1838 blev malet med kønrøg, senere med perlefarve⁹ og nu står med rødbrun marmorering, var indtil 1892 (syn) delvis indmuret i væggen. Midt i korbuen.

Dåbsfad, o. 1575, af sydtysk arbejde. I bunden det habsburgske våben omgivet af en minuskelring med fire gange gentaget: »Got sei mit uns«, på randen hjort- og hundfrise; i den ene side graveret to små våben for Viffert og Gyldenstjerne samt initialerne C W og A G, sikkert for Corfitz Tønnesen Viffert til Næs (Blenstrup s., Aalborg a.) og hustru Anne Gyldenstjerne.

Prædikestol (fig. 8), i høj-renaissance, o. 1625, nøje svarende til Musse (s. 1058), blot med masker på postamentfremspringene. Hængestykker, bærestolpe og

opgang er nyere, sikkert fra 1853, da stolen nedtoges til fornyelse (syn). Sekssidet himmel, samtidig med stolen, med gennemløbende gesims, udsavede hængestykker og kassetteværksdelt loft, under hvis midtfelt der hænger en due; topstykkerne er fornyet, sikket 1853.

Nyere staffering i brune toner og med farver på figurerne, hvis navne står med versaler i frisefelterne. Herunder skimtes ældre farver og frakturindskrifter i postamentfelterne, måske fra en staffering fra 1694⁸ (sml. †altertavle, s. 1066). På »døren af prædikestolen« stod tidligere: »Den Herre Jesus Christus være med din Aand, Timoth, 4,22«⁷. I skibets sydøsthjørne.

Stolestader fra 1853 (syn).

Præstestol i renaissance, o. 1600. Forsiden har tre høje, slanke arkadefyldinger med profilkapitæler, slyngbånd på pilastrene og beslagværk med bosser på det hesteskoformede bueslag, adskilt af glatte rammestykker; gesimsens kronliste bæres af karnisprofilerede småkonsoller. Smalsiden har to ens gavle med en bred, kanneleret pilaster med profilkapitæl og -base, bosser på postament og frise samt over en æggestavliste en dyb trekantgavl. Mellem gavlene sidder en dør med to fyldinger, den nederste hammerformet, den øverste kvadratisk. Under den nuværende, brune maling spores ældre farver på kridtgrund, i arkaderne skimtes gule blomstermotiver. I korets nordvesthjørne.

†*Herskabsstol* fra 1694 med blyvinduer og silkegardiner, blyet og vinduesrammerne var forgyldte; på stolen var malet Edvard Kruses og hans hustru Karen de Hemmers våben, årstallet 1694 samt et vers¹⁰:

»Kom o Jesu Naade Soel,
Og bestraale denne Stoel,
Tag i naadig Varetægt
Evig Krus og de Hemmers Slægt«.

*Dørfløj af fem egeplanker, foroven rundbuet, med lange, fligede gangjern. Hjerteformet beslag med snoet gribering og smedet lås med hjerteformet nøgleskilt. Egetræsmalet. I stiftsmuseet.

†*Pulpitur* på to stolper nævnes 1719 (provsteprotokol).

Orgel og *orgelpulpitur* er nyere.

Pengeblok, o. 1850, af sortmalet støbejern.

Præsterækketavler. 1) 1700'rne, glat trætavle med svejftet overkant, sortmalet med hvide versaler, med præsterens navne fra reformationen til 1927. På korets sydvæg. Tidligere var præsterækken malet på korets væg⁹.

2) En moderne fortsættelse hænger på korets nordvæg.

Gipsrelief, efter Thorvaldsen, Tobias helbreder sin blinde fader, opsat 1853 (syn); indmuret i skibets nordvæg.

Lyskrone fra 1700'rne. Profileret stang med stor, flad hængekugle og to

rækker spinkle, S-formede arme, tre i øverste, fem i nederste række; topfiguren er en lille, støbt mandsfigur over en skål. I koret.

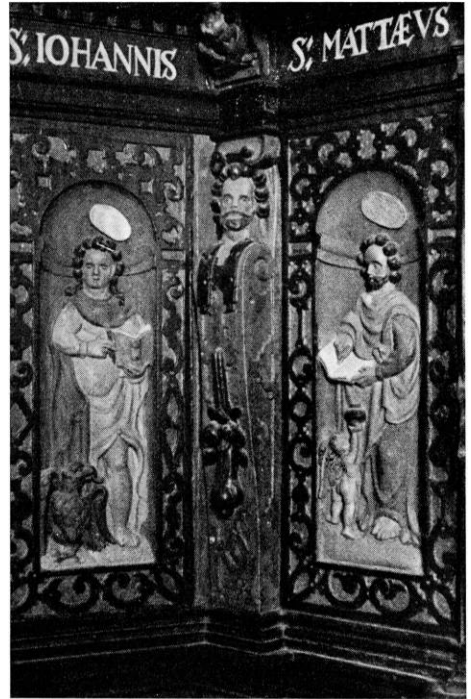
Sejerværk med skive i østgavlen. Et †*sejerværk* nævnes 1719.

Klokker. 1) Senmiddelalderlig, med profilringe om halsen og slagringen, hankene har sildebensmønster. Tvm. 88 cm (Uldall, s. 134).

2) 1802. Versaler mellem akantusborter: »Johan Peter Hornhawer Fredris Wærck Anno 1802«. Tvm. 83 cm. Begge klokker hænger i tagrytteren.

†*Klokker.* 1) 2) 1528 havde kirken to klokker, hvoraf den største, der vejede tre skippund, fire lispund (512 kg), afleveredes ved klokkeskatten dette år.

3) 1665, støbt af Hans Hynemøder. Versalindskrift: »I wered blev ieg brecked, der Laaland blef af svensken svecked, i fred omstøbt fik bedre klang, og kalder folk til kirkegang. Petrus Erasmus Rud loci pastor (sognepræst), Erick Tank og Rasmus Ringsing kirke wergere. Hans Hynemeder den 9. maj 1665« (præsteindb.).

E. Skov 1951

Fig. 8. Øster-Ulslev. Detail af prædikestolen (s. 1067).

GRAVMINDER

Mindetavle over to mænd fra sognet, faldne i krigen 1864.

Gravsten. 1) o. 1647. Anders Poulsen Rhode (Andreas Pauli Rhodius), død 1619; Olav Nielsen Glob (Olaus Nicoli Glob), død 1635, og Margrethe Christiansdatter (Margareta Christierni filia), død 29. sept. 1647. Rødbrun kalksten, 169 x 114 cm; latinsk indskrift med fordybede versaler. Under indskriften findes, omgivet af en indristet rulleværksramme, et smalt, fordybet felt, fra hvis smalsider der udgår en arm holdende en kalk; i hjørnerne cirkler med evangelisttegn. Stenen fandtes i koret under restaureringen 1853 og flyttedes ned i midtergangen¹¹, men er nu indmuret i korets nordvæg.

2) 1600'rne. Helt udslidt ølandsk kalksten, 206 x 114 cm. Stenen fandtes ved restaureringen 1853¹¹ og blev nedlagt i våbenhusgulvet.

3) O. 1702? Hr. Zacharias Povelsen Danchel, født i Kiøbeløf præstegård i

Nørre-Herret 16. marts 1643, beskikket til dette steds sognepræst 2. dec. 1669, ordineret 1670, gift 1671, provst i Musseherret 1702, død 17□ [1715], og hustru Margareta Pedersdaatter Rud, født i Østerulsløf præstegård 9. maj 1648, i sit ægteskab moder til 11 børn (fire sønner, syv døtre), død 16. sept. 1693. Efter gravskriften religiøs indskrift på latin. Rødbrun kalksten, 170 x 112 cm, den danske indskrift med fordybede versaler, den latinske med fordybet kursiv. Stenen, der fandtes i koret 1853¹¹, er nu indmuret i korets sydvæg.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde m. v. 1803—13, 1816—24, div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Syn over Musse Herred 1849—61, 1862—1920 (provste-arkivet, LA); — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1878, O. Norn, E. Skov og Kirsten Weber-Andersen 1951 og Aa. Roussell 1952.

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 17 (NM). — J. Magnus-Petersen: Notesbog 1878. S. 58 ff. (NM).

¹ GL kgl. Saml. 2351 (kgl. Bibl.). ² Suhms Saml. II: 2,2, ³ Kronens Skøder III, 64. ⁴ Notifikationer i Anl. af Forordningen af 8. Nov. 1726 (BA). ⁵ Rhode I, 530. ⁶ Præsteindberetn. 1706. ⁷ Larsen II, 61^r. ⁸ Friis II, 85. ⁹ Larsen II, 82. ¹⁰ Abildgaard: Notesbog I, 17. ¹¹ Larsen II, 83.

Fig. 9. Øster-Ulslev 1825.